

Financial Accounting Research
E-ISSN: 2322-3405
Vol. 17, Issue 1, No.63, 2025, P: 129- 154
Received: 24.05.2025 Accepted: 08.10.2025

Financial Accounting Research

Audit Committee Chair's Financial Accounting Expertise and Oversight Effectiveness

Mohammad Amin Harizavi : PhD Candidate, Department of Accounting, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.
ma-harizavi@stu.scu.ac.ir

Seyed Ali Vaez *: Associate Professor, Department of Accounting, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.
sa.vaez@scu.ac.ir

Amir Hossein Montazer-Hojat : Associate Professor, Department of Economics, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.
a.hojat@scu.ac.ir

Mohammad Hossein Qalambar : Instructor, Department of Accounting, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.
hosein.ghalambor@gmail.com

Abstract

Within the framework of corporate governance, audit committees play a vital and undeniable role in overseeing financial reporting and auditing. Despite extensive research on the financial expertise of audit committee members, the pivotal role of the committee chair—leader and coordinator of activities—has received less attention from researchers. Aiming to fill this gap, this research investigated and analyzed the impact of the audit committee chair's financial accounting expertise on oversight effectiveness, using data from 124 member firms listed on the Tehran Stock Exchange (TSE). The results indicate that firms whose committee chair possesses financial accounting expertise exhibited lower levels of discretionary accruals (less earnings management), a lower probability of material misstatements, and lower abnormal audit fees. Collectively, these findings have significant practical implications for boards of directors, nomination committees, regulatory bodies, and investors, highlighting the central and unparalleled role of the audit committee chair's expertise.

Keywords: Audit Committee Chair, Accounting Financial Expertise, Earnings Management, Material Misstatements, Abnormal Audit Fees.

* Corresponding author
2322-3405 © The author(s) Publisher: University of Isfahan

Introduction

Prior literature establishes that financial expertise on the audit committee (AC) is crucial for effective corporate governance and enhancing financial reporting quality (e.g., [Cohen et al., 2014](#); [Lisic et al., 2016](#)). In the Iranian context, regulations mandate the presence of a "financial expert" on the AC. However, much of the existing research treats the AC as a homogenous group, paying less attention to the distinct and pivotal role of the AC chair as the committee's leader. The chair holds unique responsibilities, including setting the agenda, facilitating discussions, and acting as the primary liaison between the AC, executive management, and internal and external auditors ([Bromilow & Keller, 2011](#)). Without an expert at the helm to effectively leverage the skills of the members, the committee's oversight potential may not be fully realized.

This study addresses this gap by providing a comprehensive examination of the association between the accounting financial expertise (AFE) of the AC chair and oversight effectiveness in the context of an emerging market, the Tehran Stock Exchange (TSE). We argue that the chair's specific accounting-focused expertise provides them with a deeper understanding of complex financial reporting issues and greater authority in challenging management's opportunistic behavior. Accordingly, we investigate the link between the chair's AFE and three key indicators of oversight quality: (1) earnings management through discretionary accruals, (2) the likelihood of material misstatements in financial reports, and (3) the magnitude of abnormal audit fees, which can signal impaired auditor independence.

Methodology

Our sample consists of firms listed on the Tehran Stock Exchange (TSE) over the period from 2015 to 2023 (corresponding to the fiscal years 1394 to 1402 in the Iranian calendar). After applying standard filters, such as excluding financial firms and companies with insufficient data, the final sample comprises 574 firm-year observations for the earnings management and misstatement models, and 215 firm-year observations for the audit fee model. The difference in sample size is due to the non-disclosure of audit fee data by some firms.

Our primary independent variable, AC Chair AFE (AFE_CHAIR), is a dummy variable coded as 1 if the AC chair has professional experience as a certified accountant or auditor, has held a key accounting position (e.g., chief accountant), or possesses an academic degree in accounting or auditing. This definition aligns with prior international studies (e.g., [Dhaliwal et al., 2010](#)). The dependent variables are: (1) Discretionary Accruals (DACC), measured using the performance-adjusted modified-Jones model ([Kothari et al., 2005](#)) as a proxy for earnings management; (2) Material Misstatements (MMISSTATE), a dummy variable coded as 1 if the auditor issues a qualified or adverse opinion due to a departure from accounting standards, identified through content analysis of audit reports; and (3) Abnormal Audit Fees (ABFEE), calculated as the residual from a standard audit fee model that controls for firm size, complexity, and risk ([Simunic, 1980](#)). We employ OLS regression to test the hypotheses related to DACC and ABFEE, and logistic regression for the MMISSTATE hypothesis. All models include a comprehensive set of control variables identified in prior literature, along with industry and year fixed effects.

Findings

Our empirical results provide strong and consistent support for our hypotheses. First, we find that AC chair AFE is negatively and significantly associated with discretionary accruals (DACC) (coeff. = -0.026, $p < 0.05$). This result supports our first hypothesis and suggests that expert AC chairs are more effective at constraining opportunistic earnings management, thereby enhancing financial reporting quality.

Second, the results from our logistic regression show that AC chair AFE is negatively and significantly associated with the likelihood of material misstatements (MMISSTATE) (coeff. = -0.115, $p < 0.05$). In terms of economic significance, the presence of an expert chair reduces the odds of a material misstatement by approximately 10.9%. This finding highlights the chair's crucial role in ensuring the integrity and accuracy of financial statements.

Third, after correcting for model specification issues, we document a negative and significant relationship between AC chair AFE and abnormal audit fees (ABFEE). This suggests that expert chairs either mitigate audit risk, which leads to lower audit effort and fees, or are more effective at negotiating fees and preventing the payment of economic rents that could impair auditor independence. The economic magnitude of this effect is a reduction of approximately 0.058 standard deviations in abnormal audit fees.

Collectively, these findings provide robust evidence that the specific expertise of the person leading the audit committee is a powerful governance mechanism for improving both financial reporting quality and the audit process in the Iranian market.

Conclusion and Implications

This study contributes to the corporate governance literature by disentangling the effect of the AC chair's expertise from that of the committee members. Our findings underscore that the leadership of the AC is not merely ceremonial; the chair's specific skillset is a determining factor in the committee's effectiveness.

These results have significant practical implications. For regulators in Iran, such as the TSE, they suggest that corporate governance codes should place a stronger and more precise emphasis on the qualifications of the AC chair, not just the members. For boards of directors and nomination committees, our findings provide clear evidence that appointing an individual with demonstrable accounting financial expertise to lead the AC is a critical decision for enhancing oversight and mitigating agency costs. Finally, for investors, the AFE of the AC chair can serve as a valuable, observable signal of a firm's commitment to high-quality financial reporting and lower information risk.

تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی و اثربخشی نظارت

محمدامین حریزاوی^۱: دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

ma-harizavi@stu.scu.ac.ir

سید علی واعظ^{۲*}: دانشیار، گروه حسابداری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

sa.vaez@scu.ac.ir

امیرحسین منتظر حجت^۳: دانشیار، گروه اقتصاد، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

a.hojat@scu.ac.ir

محمدحسین قلمبر^۴: مربی، گروه حسابداری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

hosein.ghalambor@gmail.com

چکیده

در چارچوب نظام راهبری شرکتی، کمیته‌های حسابرسی نقشی حیاتی و انکارناپذیر در نظارت بر گزارشگری مالی و حسابرسی دارند. با وجود پژوهش‌های گسترده در خصوص تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی، نقش محوری رئیس کمیته به عنوان رهبر و هماهنگ‌کننده فعالیت‌ها، کمتر در کانون توجه پژوهشگران بوده است. این پژوهش با هدف پوشش شکاف مزبور، تأثیر تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی بر اثربخشی نظارت را در سطح بورس اوراق بهادار تهران و با استفاده از داده‌های ۱۲۴ شرکت عضو بررسی و تحلیل کرد. نتایج گویای این است که شرکت‌هایی که رئیس کمیته آنان تخصص حسابداری مالی داشته است، سطوحی پایین‌تر از اقلام تعهدی اختیاری (مدیریت سود کمتر)، احتمال کمتر تحریف‌های بااهمیت و حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی کمتری داشته‌اند که جمیع این موارد برای هیئت‌های مدیره، کمیته‌های انتصاب، نهادهای نظارتی و سرمایه‌گذاران پیامدهای عملی مهمی دارد که همان نقش محوری و بی‌بدیل تخصص رئیس کمیته حسابرسی است.

واژه‌های کلیدی: رئیس کمیته حسابرسی، تخصص حسابداری مالی، مدیریت سود، تحریف‌های بااهمیت، حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی.

مقدمه

بر اساس الزامات قانونی و مقرراتی مربوط به کمیته‌های حسابرسی در ایران (سازمان بورس و اوراق بهادار تهران، ۱۳۹۱)، این کمیته‌ها موظف به نظارت بر فرایند گزارشگری مالی و حسابرسی هستند. پژوهش‌های پیشین اهمیت تخصص مالی^۱ را در اثربخشی این نظارت نشان داده‌اند (Lisic et al., 2016). در ایران نیز پژوهش‌هایی مانند تاری وردی و قادری (۱۳۹۶) نقش تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی بر جنبه‌هایی از عملکرد شرکت را بررسی کرده‌اند، ولی در کلیه پژوهش‌های انجام‌شده، نقش تخصصی رئیس کمیته حسابرسی در کانون توجه قرار نگرفته و مشخص نشده است که علاوه بر اعضای متخصص، آیا تخصص رئیس کمیته حسابرسی نیز عاملی اثرگذار و تعیین‌کننده است یا خیر. این تمایز اهمیتی به‌سزا دارد؛ زیرا رئیس کمیته حسابرسی رهبر کمیته یادشده است و نقش‌هایی کلیدی و منحصربه‌فرد ایفا می‌کند؛ مسئولیت‌هایی خطیر مانند تعیین دستور کار جلسات، ایجاد هماهنگی بین اعضا، هدایت بحث‌ها و بسترسازی برای نتایج خروجی، برقراری ارتباط با هیئت‌مدیره، مدیرعامل و حسابرسان داخلی و مستقل را به عهده دارد (Bromilow & Keller, 2011). می‌توان ادعا کرد تخصص حسابداری مالی اعضای کمیته حسابرسی، بدون وجود یک رئیس متخصص که بتواند این دانش را به طور مؤثر در جهت‌دهی به فعالیت‌های کمیته و ایفای نقش‌های کلیدی خود به کار گیرد، اثرگذاری ناقصی دارد. با وجود این نقش‌های محوری، همان‌طور که قبلاً نیز بیان شد، پژوهش‌های داخلی پیشین فقط بر اثرگذاری تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی تمرکز کردند و از کنکاش درباره تأثیرگذاری تخصص حسابداری رئیس کمیته بر کنترل رفتار فرصت‌طلبانه مدیران غفلت کردند. البته بررسی موضوع تأثیرگذاری مانند تخصص حسابداری رئیس کمیته حسابرسی بر اثربخشی نظارت در سطح بین‌المللی نیز موضوعی نسبتاً جدید است که زمینه‌ای نو و مهم برای پژوهش فراهم آورده است.

در راستای هدف کلی این پژوهش که همانا بررسی نقش تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی بر ارتقای کیفیت گزارشگری مالی و اثربخشی نظارت است، سعی شده است تا به طور مشخص تأثیر تخصص یادشده بر سه معیار کلیدی بررسی شود که وجود آنها باعث اثرگذاری منفی بر اعتماد سرمایه‌گذاران می‌شود و اعتبار اطلاعات مالی را مخدوش می‌کند. سه معیار کلیدی یادشده عبارت‌اند از: (۱) دستکاری ارقام تعهدی اختیاری (مدیریت سود حسابداری) (Krishnamoorthy et al., 2023; Xie et al., 2003; Cohen et al., 2014)؛ (۲) احتمال وقوع تحریف‌های بااهمیت (Krishnamoorthy et al., 2023; Newton et Gunn & Michas, 2018)؛ (۳) کم‌رنگ‌شدن استقلال حسابرس از طریق پایش حق‌الزحمه‌های غیرعادی حسابرسی (Choi et al., 2013) و (Hoitash et al., 2008a, 2010).

با عنایت به نقش‌های کلیدی و چندوجهی رئیس کمیته حسابرسی در هدایت و هماهنگی فعالیت‌های این کمیته و همچنین با توجه به شواهد بین‌المللی موجود که بر اهمیت تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته در ارتقای کیفیت گزارشگری مالی تأکید دارند (Dhaliwal et al., 2010; Lisic et al., 2016; Cohen et al., 2014)؛ انتظار می‌رود در شرکت‌های ایرانی نیز تخصص حسابداری مالی ریاست کمیته حسابرسی، تأثیری معنادار و چه

بسیار قوی‌تر از تخصص سایر اعضای کمیته بر کیفیت گزارشگری مالی داشته باشد و موجب اعمال نظارتی مؤثر بر فرایند حسابرسی شود. به طور ویژه، انتظار می‌رود رئیس کمیته حسابرسی با تخصص حسابداری مالی، ضمن داشتن درکی عمیق نسبت به مسائل پیچیده حسابداری و مالی و همچنین با برخورداری از اقتدار و اعتبار بیشتر در تعامل با مدیریت و حسابرسان، بتواند به طور مؤثر از بروز اقدامات فرصت‌طلبانه مدیریت در زمینه مدیریت سود حسابداری جلوگیری کند (Lisic et al., 2016) و زمینه وقوع تحریف‌های بااهمیت حسابداری را به کمترین حد ممکن کاهش دهد (Gunn & Michas, 2018; Newton, 2013 Cohen et al., 2014)؛ و در نهایت، مانع از مخدوش شدن استقلال حسابرس خارجی نیز شود.

با عنایت به نقش اساسی و محوری کمیته حسابرسی، پرسش بنیادی و اصلی این پژوهش این است که آیا تخصص حسابداری مالی رئیس این کمیته می‌تواند میزان اثرگذاری کمیته حسابرسی را در اثربخشی نظارت، به شکلی تعیین‌کننده افزایش دهد و نویددهنده سلامت مالی شرکت‌ها باشد یا خیر.

اگرچه در مطالعه‌ای توسط افسای (۱۴۰۳)، تأثیر تخصص مالی و تجربه رئیس کمیته حسابرسی بر انتخاب حسابرس، حق‌الزحمه حسابرسی و کیفیت حسابرسی بررسی شده است، در این پژوهش، با تمرکز متمایز و نوآورانه بر تأثیرگذاری تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی بر اثربخشی نظارت با متغیرهای مدیریت سود، به تحریف‌های بااهمیت و حق‌الزحمه غیرعادی حسابرس توجه شده است؛ زیرا انتظار می‌رود تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی باعث افزایش تأثیرگذاری جنبه نظارتی و کنترلی کمیته حسابرسی شود و این تأثیرگذاری مثبت باعث کاهش مدیریت سود، تحریف‌های بااهمیت و حق‌الزحمه غیرعادی حسابرس شود. این توجه و تمرکز از آن نظر اهمیت دارد که وجود پدیده‌هایی مانند دستکاری فرصت‌طلبانه سود، وقوع تحریف‌های بااهمیت و وجود روابط غیرعادی بین حسابرسان مستقل و مدیران شرکت‌ها، به طور مستقیم اعتماد سرمایه‌گذاران را مخدوش می‌کند و اعتبار اطلاعات مالی را به طرز جالب توجه کاهش می‌دهد و طبیعتاً باعث افزایش ریسک سرمایه‌گذاری می‌شود.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

اثربخشی کمیته حسابرسی

کمیته‌های حسابرسی، به عنوان یکی از ارکان کلیدی حاکمیت شرکتی، نقشی حیاتی در تضمین کیفیت گزارشگری مالی و صیانت از منافع سهامداران ایفا می‌کنند. در ایران، تشکیل این کمیته‌ها و حضور دست‌کم یک «متخصص مالی» در ترکیب آنها، بر اساس دستورالعمل کنترل‌های داخلی پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران (مصوب ۱۳۹۱) الزامی است. با این حال، تعریف ارائه‌شده برای «متخصص مالی» در این دستورالعمل، به دلیل کلی بودن و عدم ارائه معیارهای دقیق و قابل اندازه‌گیری، ابهاماتی را در تعیین مصادیق واقعی این تخصص و نحوه سنجش آن ایجاد کرده است. از این رو، در بخش حاضر، با تمرکز بر تخصص حسابداری مالی به عنوان یکی از مهم‌ترین انواع تخصص مالی، پژوهش‌های پیشین در زمینه نقش تخصص

حسابداری مالی در ارتقای کیفیت گزارشگری مالی را بررسی می‌کنیم. سپس، با توجه به نقش محوری رئیس کمیته حسابرسی در هدایت و هماهنگی فعالیت‌های این کمیته، خلأهای پژوهشی موجود در زمینه تأثیر تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی را بررسی می‌کنیم.

تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی از موضوع‌هایی است که به‌تازگی توجه پژوهشگران حوزه حسابداری را به خود جلب کرده است. اصولاً تخصص حسابداری مالی داشتن تحصیلات دانشگاهی در رشته حسابداری یا حسابرسی (دست‌کم در سطح کارشناسی) یا داشتن سابقه کار حرفه‌ای مرتبط مانند حسابداری رسمی، حسابرس مستقل یا رئیس حسابداری تعریف می‌شود که در این پژوهش نیز از همین معیار استفاده شده است. این تعریف با الزامات قانونی و مقرراتی مربوط به کمیته‌های حسابرسی در ایران (سازمان بورس و اوراق بهادار تهران، ۱۳۹۱) تناقض ندارد.

با وجود پژوهش‌های نسبتاً گسترده بین‌المللی که در سال‌های اخیر در زمینه تأثیر تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی انجام شده‌اند، تقریباً این امر تحکیم شده است که وجود چنین تخصصی کیفیت کار کمیته حسابرسی را افزایش می‌دهد، اما نقطه ضعف این پژوهش‌ها این است که در آنها به تأثیر تخصص رئیس کمیته حسابرسی توجهی نشده و اصولاً به این پرسش پاسخ داده نشده است که آیا تمرکز تخصص حسابداری مالی در رئیس کمیته حسابرسی تأثیرگذاری متفاوتی به دنبال دارد یا خیر. این غفلت در حالی صورت می‌گیرد که رئیس کمیته حسابرسی، به عنوان «مدیرعامل کمیته حسابرسی» (Ernst & Young, 2011) نقشی محوری و تعیین‌کننده در تضمین اثربخشی عملکرد کمیته ایفا می‌کند که البته این امر به ویژه در ساختار حاکمیت شرکتی ایران نیز از اهمیتی جالب توجه برخوردار است. رئیس کمیته حسابرسی از طریق تعامل مستمر با مدیران ارشد اجرایی، مدیر واحد حسابرسی داخلی و شریک مؤسسه حسابرسی مستقل، نقش محوری خود را در نظارت بر فرایند گزارشگری مالی ایفا می‌کند. این تعاملات فرصتی برای تبادل اطلاعات درباره ریسک‌های کلیدی، چالش‌های گزارشگری مالی و نتایج حسابرسی فراهم می‌آورد و به کمیته حسابرسی امکان می‌دهد تا به طرز مؤثرتر بر عملکرد مدیریت و حسابرسان نظارت داشته باشند. رئیس کمیته حسابرسی همچنین مسئولیت تنظیم دستور کار جلسات کمیته را به عهده دارد و می‌کوشد تا اطمینان حاصل کند موضوع‌های کلیدی و چالش‌های پیش روی شرکت، به ویژه در حوزه گزارشگری مالی، در این جلسات بحث و بررسی شوند. در این راستا، وی با در نظر گرفتن عواملی مانند اهمیت موضوع، فوریت آن و تأثیر بالقوه آن بر گزارشگری مالی از طریق تعامل نزدیک با مدیران ارشد اجرایی، مدیر واحد حسابرسی داخلی و حسابرس مستقل، اولویت‌های دستور کار را تعیین می‌کند (Abernathy et al., 2014; Tanyi & Smith, 2015). علاوه بر این، رئیس کمیته حسابرسی نقشی مهم در انتخاب، ارزیابی و تعیین حق‌الزحمه حسابرس خارجی دارد و بر استقلال حسابرس از طریق بررسی دقیق خدمات غیرحسابرسی ارائه‌شده توسط وی نظارت می‌کند (PricewaterhouseCoopers., 2020).

چنانچه تخصص حسابداری مالی، رئیس کمیته را در ایفای نقش نظارتی و کنترل‌کننده رفتار فرصت‌طلبانه مدیریت و مراقبت از استقلال حسابرسان خارجی یاری کند، انتظار می‌رود در شرکت‌هایی که رئیس کمیته

حسابرسی آنان از چنین ویژگی برخوردار است، فرصت و مجال برای مدیریت کردن سود و احتمال وقوع تحریف‌های بااهمیت نیز کاهش یابد و همچنین احتمال مشاهده مبالغ غیرعادی حق‌الزحمه حسابرسی قلیل و اندک شود. از آنجا که منطق نظری و شواهد تجربی بین‌المللی مؤید این مطلب است که اثربخشی کمیته حسابرسی تا حد زیادی به توانایی رئیس آن در مدیریت مؤثر جلسات، ایجاد ارتباط سازنده با مدیر ارشد مالی و حسابرس مستقل و هدایت بحث‌ها در خصوص مسائل پیچیده حسابداری و حسابرسی بستگی دارد، در این پژوهش نیز تأثیرگذاری رئیس کمیته حسابرسی متخصص در قانون توجه قرار گرفته است و سعی شده است تا میزان تأثیرگذاری تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی بر سلامت مالی و صیانت از استقلال حسابرس خارجی مورد توجه قرار گیرد که خروجی آن منجر به افزایش کیفیت گزارشگری مالی می‌شود. در نهایت، تأکید می‌شود انتظار می‌رود رئیس کمیته حسابرسی متخصص که از دانش کافی برخوردار است قادر باشد مسائل بحث‌برانگیز و پرچالش حسابداری و حسابرسی را شناسایی، ارزیابی و در نهایت حل و فصل کند.

مدیریت سود

همان‌طور که قبلاً گفته شد، انتظار می‌رود رئیس کمیته حسابرسی رفتار فرصت‌طلبانه مدیریت را رصد و مجال مدیریت کردن سود را محدود کند (مشایخ و پورفخریان، ۱۴۰۱). مدیریت سود عبارت است از مداخله عمدی و هدفمند مدیریت در فرایند محاسبه سود به نحوی که سود مدنظر مدیریت حاصل و گزارش شود (Schipper, 1989). مدیریت سود از نظر شیوه انجام به سه گروه مدیریت سود از طریق ارقام تعهدی، مدیریت سود از طریق فعالیت‌های واقعی و مدیریت سود از طریق تجدید طبقه‌بندی تفکیک می‌شود. در این پژوهش، مدیریت سود (از طریق ارقام تعهدی) مورد توجه قرار گرفته است؛ زیرا این نوع از مدیریت سود بر وجه نقد و ارزش شرکت تأثیری نمی‌گذارد و جسورانه محسوب نمی‌شود و به همین دلیل، شیوه‌ای رایج است. البته ارقام تعهدی نیز به دو دسته اختیاری و غیراختیاری تفکیک می‌شود که ارقام تعهدی اختیاری نماینده مدیریت سود تعهدی است، زیرا به میل و اراده مدیریت ایجاد می‌شود (ایزدی‌نیا و همکاران، ۱۳۹۲).

تحریف بااهمیت

در استانداردهای حسابرسی، تحریف به صورت هر گونه مغایرت بین مبلغ، نحوه طبقه‌بندی، ارائه یا افشای یک قلم گزارش شده در صورت‌های مالی و مبلغ، نحوه طبقه‌بندی، ارائه یا افشای آن قلم طبق الزامات چارچوب گزارشگری مالی مربوط تعریف شده است. ضمناً طبق بند ۱۳ استاندارد حسابرسی ۲۰۰، تحریف‌ها ممکن است ناشی از اشتباه یا تقلب باشند. ملاحظه می‌شود در تعریف ارائه شده بر عدم انطباق مبالغ گزارش شده یا نحوه طبقه‌بندی و افشای آن با موازین و معیارهای الزام‌آور در متن استانداردهای حسابداری تأکید شده است و همچنین تأکید شده است عمدی یا سهوی بودن عدم انطباق یادشده بر اصل و ماهیت تحریف تأثیر نمی‌گذارد. همچنین، در استانداردهای حسابرسی تصریح شده است که تحریف‌ها، شامل موارد گزارش نشده، بنا بر بند ۲

استاندارد حسابرسی ۳۲۰، زمانی بااهمیت تلقی می‌شوند که به طور منطقی انتظار می‌رود به‌تنهایی یا در مجموع، بتوانند بر تصمیم‌های اقتصادی استفاده‌کنندگان اثر بگذارند که بر مبنای صورت‌های مالی اتخاذ می‌شوند.

حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی

حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی به معنای حق‌الزحمه‌ای است که حساب‌برسان بیشتر و گاهی کمتر از حد نصاب عرفی و تعرفه‌ای از صاحب‌کار طلب و دریافت می‌کنند. مبلغ حق‌الزحمه حسابرسی به عواملی مانند پیچیدگی سیستم مالی صاحب‌کار و ضعف یا قوت کنترل‌های داخلی صاحب‌کار بستگی دارد که بر اساس این عوامل، ساعات رسیدگی و مبلغ حق‌الزحمه حسابرسی تعیین می‌شود. گاهی دیده شده است که حساب‌برسان مستقل مبلغ حق‌الزحمه حسابرسی را بر اساس ملاحظات دیگری تعیین می‌کنند و لحاظ کردن این ملاحظات در تعیین مبلغ حق‌الزحمه سبب می‌شود مبلغ آن از حق‌الزحمه عادی عدول کند؛ امری که شائبه به خطر افتادن استقلال حساب‌برس را در اذهان ایجاد می‌کند. معمولاً انتظار می‌رود در صورت وجود حق‌الزحمه غیرعادی، خواسته‌ها و تمایلات مدیران شرکت‌های مورد رسیدگی در اعلام نتیجه حسابرسی و متن گزارش حسابرسی تأثیر بگذارد و گزارش حسابرسی جهت‌دار شود. در همین زمینه، مطالعاتی متعدد در زمینه حق‌الزحمه غیرعادی و پیوند آن با کیفیت اطلاعات حسابداری کنکاش کرده‌اند (واعظ و همکاران، ۱۳۹۷؛ منصورى سرنجیانه و تنانی، ۱۳۹۲).

با عنایت به یافته‌های پژوهش‌های پیشین (Cohen et al., 2014; Lisic et al., 2016; Dhaliwal et al., 2010)؛ که بر ارتباط مثبت میان تخصص حسابداری مالی و کیفیت گزارشگری مالی و نظارت مؤثر بر فرایند حسابرسی دلالت دارند و با توجه به کلیه مطالب گفته‌شده در این پژوهش سعی شده است به این نکته توجه شود که تأثیر تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی چگونه بوده است. آیا یک رئیس کمیته متخصص می‌تواند موجب سلامت مالی و ارتقای کیفیت گزارشگری مالی شود یا خیر. طبیعتاً انتظار می‌رود در صورت اثرگذاری جالب توجه تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی، حجم اقلام تعهدی و احتمال تحریف‌های بااهمیت کاهش یابد (Krishnamoorthy et al., 2023). همچنین، انتظار می‌رود حضور و وجود رئیس کمیته حسابرسی متخصص موجب صیانت از استقلال حساب‌برسان شود و حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی نیز محدود و کم‌رنگ شود. با توجه به توضیحات بیان‌شده، فرضیه‌های این پژوهش به قرار زیر تبیین شده‌اند:

- فرضیه ۱: تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی بر اقلام تعهدی اختیاری تأثیر منفی معناداری دارد.
- فرضیه ۲: تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی بر تحریف‌های بااهمیت تأثیر منفی معناداری دارد.
- فرضیه ۳: تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی بر حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی تأثیر منفی معناداری دارد.

روش پژوهش

همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، تمرکز این پژوهش بر بررسی رابطه بین تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی و اثربخشی نظارت کمیته حسابرسی از طریق سنجش مدیریت سود، تحریف‌های بااهمیت و حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی است. داده‌های مورد نیاز برای این پژوهش از شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران برای سال‌های مالی ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۲ گردآوری شده‌اند. از این جامعه اولیه، شرکت‌های فعال در صنایع واسطه‌گری مالی (سرمایه‌گذاری، لیزینگ، بانک و بیمه) به دلیل تفاوت‌های ماهوی در ساختار مالی و الزامات گزارشگری حذف شدند. همچنین، شرکت‌هایی که اطلاعات کافی آنها برای محاسبه متغیرهای پژوهش در دسترس نبود، یا سال مالی آنها منتهی به ۲۹ اسفند نبود، یا در طول دوره تحت بررسی تغییر سال مالی داده بودند، از نمونه حذف شدند. با اعمال این معیارها، بسته به متغیر وابسته، حجم نمونه نهایی به ۵۷۴ سال-شرکت برای مدل‌های مرتبط با اقلام تعهدی اختیاری و تحریفات و ۲۱۵ سال-شرکت برای مدل مربوط به حق‌الزحمه حسابرسی کاهش یافت. تفاوت در حجم نمونه برای مدل حق‌الزحمه حسابرسی به دلیل عدم افشای اطلاعات مربوط به حق‌الزحمه حسابرسی توسط برخی از شرکت‌های نمونه اولیه در صورت‌های مالی حسابرسی شده یا سایر گزارش‌های منتشرشده است.

مدل‌های پژوهش

تجزیه و تحلیل اقلام تعهدی اختیاری^۲

به عنوان اولین معیار سنجش کیفیت گزارشگری مالی، بر اقلام تعهدی اختیاری تمرکز می‌کنیم. اقلام تعهدی اختیاری به عنوان نماگری برای مدیریت سود عمل می‌کند که خود نشانه‌ای از کیفیت کم گزارشگری مالی است و در پژوهش‌های حسابداری و حاکمیت شرکتی به طور گسترده استفاده می‌شود (Cohen et al., 2014; Xie et al., 2003). برای برآورد اقلام تعهدی اختیاری، از مدل تعدیل‌شده جونز (Jones, 1991) استفاده می‌کنیم که توسط کوتاری و همکاران (Kothari et al., 2005) توسعه یافته است.^۳ اقلام تعهدی اختیاری (DACC) به صورت تفاوت بین کل اقلام تعهدی و مقادیر برآوردشده از مدل (اقلام تعهدی غیراختیاری) محاسبه می‌شود.

برای آزمون فرضیه اول که رابطه بین تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی و اقلام تعهدی اختیاری را بررسی می‌کند، از روش رگرسیون حداقل مربعات معمولی (OLS) استفاده می‌کنیم. مدل رگرسیونی استفاده‌شده برای آزمون فرضیه اول به صورت مدل (۱) است:

$$DACC_{it} = \beta_0 + \beta_1 AFE\_CHAIR + \beta_2 LNCEOTENURE_{it} + \beta_3 BINDEP_{it} + \beta_4 CEOCHAIR_{it} + \beta_5 BIG_{it} + \beta_6 LNCHAIRTENURE_{it} + \beta_7 LNFIRMAE_{it} + \beta_8 LEVERAGE_{it} + \beta_9 OCFTA_{it} + \beta_{10} LNASSETS_{it} + \beta_{11} CAPINT_{it} + \beta_{12} GROWTH_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

* نحوه اندازه‌گیری ارقام تعهدی اختیاری طبق روش کوتاری و همکاران (Kothari et al., 2005) در پاورقی همین صفحه آورده شده است.

تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی به عنوان متغیر مستقل

برای سنجش تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی، از اطلاعات مربوط به سوابق شغلی و تحصیلی رئیس کمیته حسابرسی استفاده شده است. این اطلاعات از گزارش‌های فعالیت هیئت‌مدیره و سایر اطلاعات منتشرشده در سامانه جامع اطلاع‌رسانی ناشران (کدال) برای شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۲ استخراج شده است.

مطابق رویه پژوهش‌های پیشین (Badolato et al., 2014; Bryan et al., 2013; Cohen et al., 2015; al., 2014; Dhaliwal et al., 2010)، رئیس کمیته حسابرسی در صورتی دارای تخصص حسابداری مالی در نظر گرفته می‌شود که دارای سابقه کار حرفه‌ای به عنوان حسابدار رسمی، حسابرس، رئیس حسابداری، یا سابقه کار در سازمان حسابرسی یا مؤسسه‌های حسابرسی معتبر و مورد تأیید بورس اوراق بهادار تهران باشد، یا دارای مدرک تحصیلی کارشناسی یا بالاتر در رشته‌های حسابداری، حسابرسی، یا سایر رشته‌های مرتبط با گرایش مالی-حسابداری باشد، یا دارای گواهینامه‌های حرفه‌ای معتبر در حوزه حسابداری و حسابرسی (مانند گواهینامه حسابدار رسمی) باشد. متغیر *AFE_CHAIR* یک متغیر دوجبهی است که اگر رئیس کمیته حسابرسی دارای یکی از شرایط بالا باشد، مقدار ۱ و در غیر این صورت، مقدار ۰ می‌گیرد.

متغیرهای کنترلی

با توجه به اینکه عواملی متعدد ممکن است بر کیفیت گزارشگری مالی و فرایند حسابرسی تأثیر بگذارند، در این پژوهش از متغیرهای کنترلی زیر استفاده شده است. انتخاب این متغیرها بر اساس مطالعات پیشین (Cohen et al., 2003a, 2014; Francis & Michas, 2013; Kuang et al., 2020; Newton et al., 2013; Xie et al., 2003a, 2014) و با هدف کنترل اثرات احتمالی این عوامل بر رابطه بین تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی و متغیرهای وابسته صورت گرفته است. فهرست کامل متغیرهای کنترلی به‌کاررفته در این پژوهش به همراه نحوه محاسبه آنها در نگاره (۱) ارائه شده است.

نگاره ۱: تعاریف متغیرهای کنترلی

Table 1: Definitions of Control Variables

نحوه محاسبه متغیر	متغیر مورد بررسی	نماد
لگاریتم طبیعی تعداد سال‌هایی که مدیرعامل در این سمت بوده است.	تصدی مدیرعامل	<i>LNCEOTENURE</i>
نسبت تعداد اعضای غیرموظف (مستقل) هیئت‌مدیره به کل اعضای هیئت‌مدیره	استقلال هیئت‌مدیره	<i>BINDEP</i>
متغیر مجازی (دووجهی) که اگر مدیرعامل، رئیس یا نایب‌رئیس هیئت‌مدیره نیز باشد، مقدار ۱ و در غیر این صورت، مقدار ۰ می‌گیرد.	ریاست هیئت‌مدیره توسط مدیرعامل	<i>CEOCHAIR</i>
لگاریتم طبیعی تعداد سال‌هایی که رئیس کمیته حسابرسی در این سمت بوده است.	تصدی صندلی ریاست کمیته حسابرسی	<i>LNCHAIRTENURE</i>
نسبت کل بدهی‌ها به کل دارایی‌های شرکت در پایان سال مالی	اهرم مالی	<i>LEVERAGE</i>
نسبت جریان نقد حاصل از عملیات به کل دارایی‌های پایان دوره قبل	جریان نقدی عملیاتی	<i>OCFTA</i>
لگاریتم طبیعی کل دارایی‌های شرکت	کل دارایی‌ها	<i>LNASSETS</i>
نسبت خالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات به کل دارایی‌ها	شدت سرمایه	<i>CAPINT</i>
متغیر مجازی (دووجهی) که اگر شرکت توسط سازمان حسابرسی حسابرسی شده باشد، مقدار ۱ و در غیر این صورت، مقدار ۰ می‌گیرد.	اندازه حسابرس	<i>BIG</i>
درصد تغییر در فروش شرکت نسبت به سال قبل	رشد فروش	<i>GROWTH</i>
لگاریتم طبیعی تعداد سال‌هایی که از تأسیس شرکت می‌گذرد.	سن شرکت	<i>LNFIRMAGE</i>
متغیر مجازی (دووجهی) که اگر شرکت در سال جاری زیان گزارش کرده باشد، مقدار ۱ و در غیر این صورت، مقدار ۰ می‌گیرد.	زیان	<i>LOSS</i>
متغیر مجازی (دووجهی) که اگر صورت‌های مالی شرکت در سال جاری تجدید ارائه شده باشند، مقدار ۱ و در غیر این صورت، مقدار ۰ می‌گیرد.	تجدید ارائه صورت‌های مالی	<i>RESSTATEMENT</i>
نسبت دارایی‌های جاری به بدهی‌های جاری	نسبت جاری	<i>CR</i>
مجموع حساب‌های دریافتنی و موجودی کالا تقسیم بر کل دارایی‌ها	نسبت مطالبات و موجودی‌ها	<i>RECINV</i>
نسبت دارایی‌های جاری به کل دارایی‌ها	نسبت دارایی‌های جاری	<i>CA_TA</i>
نسبت سود عملیاتی (سود قبل از اقلام غیرمترقبه) به کل دارایی‌های پایان دوره قبل	نرخ بازده دارایی‌ها	<i>ROA</i>
نسبت دارایی‌های نامشهود به کل دارایی‌ها	دارایی‌های نامشهود	<i>INTANG</i>
متغیر مجازی (دووجهی) که اگر حسابرس نسبت به صورت‌های مالی شرکت، نظر «مشروط»، «مردود»، یا «عدم اظهارنظر» ارائه کرده باشد، مقدار ۱ و در غیر این صورت (نظر «مقبول»)، مقدار ۰ می‌گیرد.	اظهارنظر تعدیل‌شده حسابرس	<i>OPINION</i>

تجزیه و تحلیل تحریف بااهمیت^۴

به عنوان معیاری دیگر برای سنجش کیفیت گزارشگری مالی، از متغیر تحریف‌های بااهمیت (*MMISSTATE*) استفاده می‌کنیم. این متغیر وقوع تحریف‌های بااهمیت در صورت‌های مالی را نشان می‌دهد. منظور از تحریف‌های بااهمیت، طبق استاندارد ۲۰۰ حسابرسی ایران، هرگونه اشتباه یا تقلب عمدی در صورت‌های مالی است که به اندازه‌ای مهم باشد که بتواند بر قضاوت یا تصمیم‌گیری یک استفاده‌کننده منطقی از صورت‌های مالی تأثیر بگذارد. در این پژوهش، تمرکز بر تحریف‌هایی بااهمیت است که ناشی از خطاهای دفتری و سهوی نیستند؛ زیرا تحریف‌های بااهمیت عمدی شدیدتر از خطاهای سهوی هستند و می‌توانند برای استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی گمراه‌کنندگی زیادی داشته باشد و ضمناً نشانه بارز کیفیت کم گزارشگری مالی محسوب می‌شوند (Albrecht et al., 2018; DeFond & Zhang, 2014; Kuang et al., 2020; Aobdia, 2019).

برای آزمون فرضیه دوم، از یک مدل رگرسیون لجستیک به شرح زیر استفاده می‌کنیم:

$$\begin{aligned} MMISSTATE = & \beta_0 + \beta_1 AFE\_CHAIR + \beta_2 LNCEOTENURE_{it} + \beta_3 CEOCHAIR_{it} \\ & + \beta_4 BINDEP_{it} + \beta_5 LNCHAIRTENURE_{it} + \beta_6 BIG_{it} + \beta_7 LOSS_{it} \\ & + \beta_8 LNFIRMAGE_{it} + \beta_9 RESSTATEMENT_{it} + \beta_{10} LNASSETS_{it} \\ & + \beta_{11} LEVERAGE_{it} + \beta_{12} OCFTA_{it} + \beta_{13} CAPINT_{it} + \beta_{14} GROWTH_{it} \\ & + \beta_{15} CR_{it} + \beta_{16} RECINV_{it} + \varepsilon_t \end{aligned} \quad (2)$$

متغیر دوجبهی *MMISSTATE*: مقدار ۱ در صورت ارائه نظر «مشروط» یا «مردود» توسط حسابرس مستقل به دلیل وجود تحریف بااهمیت در صورت‌های مالی؛ و مقدار ۰ در غیر این صورت.

حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی^۵

یکی دیگر از متغیرهای وابسته این پژوهش حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی است. در تئوری، حسابرسان مستقل حق‌الزحمه را در سطحی تعیین می‌کنند که هزینه‌های حسابرسی و ریسک‌های مرتبط (از جمله ریسک دعاوی حقوقی آتی) را پوشش دهد (Simunic, 1980). علاوه بر کل حق‌الزحمه، بخش غیرعادی آن (یعنی بخشی که فراتر از حد انتظار و عرف معمول است) نیز مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. به دنبال کینی و لیبی که استدلال کردند حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی می‌تواند تأثیر منفی جالب توجهی بر کیفیت حسابرسی داشته باشد (Kinney & Libby, 2002)، مطالعاتی دیگر نیز این موضوع را بررسی کرده‌اند. بسیاری از این مطالعات نشان می‌دهند حق‌الزحمه غیرعادی زیاد ممکن است نشان‌دهنده وجود رانت‌های اقتصادی برای حسابرس باشد و استقلال او را مخدوش کند که خروجی آن کاهش کیفیت حسابرسی است (Choi Asthana & Boone, 2012; et al., 2010).

برای محاسبه حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی (*ABFEE*)، ابتدا مدل رگرسیونی زیر را برای برآورد حق‌الزحمه عادی حسابرسی تخمین می‌زنیم:

$$\begin{aligned} LAUDF_{it} = & \beta_0 + \beta_1 LNASSETS_{it} + \beta_2 CR_{it} + \beta_3 CA\_TA_{it} + \beta_4 ROA_{it} + \beta_5 LOSS_{it} \\ & + \beta_6 RECINV_{it} + \beta_7 INTANG_{it} + \beta_8 OPINION_{it} + \beta_9 LEVERAGE_{it} \\ & + \beta_{10} RESSTATEMENT_{it} + \varepsilon_{it} \end{aligned} \quad (3)$$

سپس، حق الزحمه غیرعادی حسابرسی ($ABFEE$) به عنوان باقی مانده این مدل رگرسیونی محاسبه می شود؛ یعنی $ABFEE$ تفاوت بین حق الزحمه واقعی حسابرسی و حق الزحمه پیش بینی شده توسط مدل است.

برای آزمون فرضیه سوم که رابطه بین تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی و حق الزحمه غیرعادی حسابرسی را بررسی می کند، از مدل رگرسیون خطی چندگانه زیر استفاده می کنیم:

$$ABFEE = \beta_0 + \beta_1 AFE\_CHAIR + \beta_2 LNCEOTENURE_{it} + \beta_3 CEOCHAIR_{it} + \beta_4 LNBSIZE_{it} + \beta_5 BINDEP_{it} + \beta_6 LNCHAIRTENURE_{it} + \beta_7 BIG_{it} + \beta_8 LNFIRMAGE_{it} + \beta_9 OCFTA_{it} + \beta_{10} CAPINT_{it} + \beta_{11} GWROTH_{it} + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

تحلیل داده ها و آزمون فرضیه ها

آمار توصیفی

نگاره ۲: آمار توصیفی متغیرهای وابسته، مستقل و کنترلی استفاده شده در مدل ها را ارائه می دهد. میانگین و میانه اقلام تعهدی اختیاری به ترتیب $-0/002$ و $-0/003$ است. میانگین لگاریتم طبیعی حق الزحمه حسابرسی برابر $21/486$ است. برای به دست آوردن درک بهتر از میزان حق الزحمه حسابرسی، میانگین آن را محاسبه می کنیم. میانگین حق الزحمه حسابرسی برابر است با حاصل $(21/486)$ که تقریباً معادل $2/138/918/366$ ریال است؛ یعنی حدود $2/14$ میلیارد ریال (یا 214 میلیون تومان). همچنین، انحراف معیار لگاریتم طبیعی حق الزحمه حسابرسی برابر $0/755$ است. همچنین، میانگین متغیر استقلال هیئت مدیره $(0/676)$ در سطحی مطلوب قرار دارد و با مطالعات پیشین در ایران (برای مثال، **مشایخی و همکاران، ۱۴۰۲**) هم سو است.

درباره متغیرهای حاکمیتی، مشاهده می کنیم مدیرعامل در حدود $4/40$ درصد از شرکت های نمونه به عنوان رئیس هیئت مدیره عمل می کند و حدود $6/67$ درصد از کل اعضای هیئت مدیره مستقل هستند. دوره تصدی رئیس کمیته حسابرسی به طور متوسط ۱۹ ماه است $(e^{0/476})$. مدت تصدی مدیرعامل به طور متوسط ۲۳ ماهه است $(e^{0/664})$. این آمار توصیفی و همچنین میانگین سایر متغیرهای کنترلی با آنچه در سایر مطالعات اخیر یافت شده است، مشابه است (**مشایخی و همکاران، ۱۴۰۲؛ خواجوی و همکاران، ۱۴۰۱**).

نگاره ۲: آمار توصیفی متغیرهای وابسته، مستقل و کنترلی

Table 2: Descriptive Statistics for Dependent, Independent and Control Variables

متغیرها	نماد	تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	میانۀ	انحراف معیار
اقلام تعهدی اختیاری	DACC	۵۷۴	-۰/۵۱۰	۰/۶۰۳	-۰/۰۰۳	-۰/۰۰۲	۰/۱۳۳
تحریف های بااهمیت	MMISSTATE	۵۷۴	۰/۰۰۰	۱/۰۰۰	۰/۲۸۷	۰/۰۰۰	۰/۴۵۳
حق الزحمه حسابرسی	LAUDF	۲۱۵	۱۹/۴۸۹	۲۳/۱۷۷	۲۱/۴۸۶	۲۱/۴۷۳	۰/۷۵۵
حق الزحمه غیرعادی حسابرسی	ABFEE	۲۱۵	-۱/۰۹۰	۲۰/۰۳۰	۰/۰۹۲	۰/۰۰۰	۱/۳۶۳

۰/۵۰۰	۰/۰۰۰	۰/۵۲۱	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۵۷۴	AFE_CHAIR	تخصص رئیس
۰/۴۹۹	۰/۰۰۰	۰/۲۷۹	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۵۷۴	BIG	اندازه حسابرس
۰/۶۵۲	۰/۶۹۳	۰/۶۶۴	۲/۷۰۳	۰/۰۰۰	۵۷۴	LNCEOTENURE	تصدی مدیرعامل
۰/۱۷۰	۰/۶۹۳	۰/۶۷۶	۱/۰۰۰	۰/۲۰۰	۵۷۴	BINDEP	استقلال هیئت مدیره
۰/۴۹۱	۰/۰۰۰	۰/۴۰۴	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۵۷۴	CEOCHAIR	ریاست هیئت مدیره توسط مدیرعامل
۰/۵۲۷	۰/۶۹۳	۰/۴۷۶	۱/۹۴۵	۰/۰۰۰	۵۷۴	LNCHAIRTENURE	تصدی صندلی ریاست کمیته حسابرسی
۰/۲۰۲	۰/۵۱۰	۰/۵۱۲	۱/۲۷۰	۰/۰۱۰	۵۷۴	LEVERAGE	اهرم مالی
۰/۱۵۸	۰/۱۱۶	۰/۱۴۶	۰/۷۲۲	-۰/۳۷۲	۵۷۴	OCFTA	جریان نقدی عملیاتی
۲/۱۹۳	۱۵/۷۰۵	۱۵/۷۸۴	۲۱/۳۳۰	۵/۳۹۴	۵۷۴	LNASSETS	کل دارایی‌ها
۰/۱۹۷	۰/۱۷۰	۰/۲۳۶	۰/۹۹۰	-۰/۰۴۰	۵۷۴	CAPINT	شدت سرمایه
۰/۳۳۰	۰/۳۷۷	۰/۳۹۶	۱/۷۷۰	-۰/۴۰۰	۵۷۴	GROWTH	رشد فروش
۵/۱۲۶	۱/۵۰۴	۲/۲۹۴	۷۴/۶۷۲	۰/۰۰۶	۵۷۴	CR	نسبت جاری
۰/۰۲۳	۰/۰۰۳	۰/۰۱۰	۰/۲۴۰	۰/۰۰۰	۲۱۵	INTANG	دارایی‌های نامشهود
۰/۴۲۶	۰/۰۰۰	۰/۲۳۳	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۲۱۵	OPINION	اظهاری نظر تعدیل شده حسابرس
۰/۲۲۲	۰/۵۲۰	۰/۵۱۸	۱/۱۹۰	۰/۰۰۰	۵۷۴	RECINV	نسبت مطالبات و موجودی‌ها
۰/۵۲۰	۳/۵۸۴	۳/۴۹۹	۴/۳۴۳	۰/۶۹۳	۵۷۴	LNFIRMAGE	سن شرکت
۰/۲۲۳	۰/۷۴۰	۰/۶۶۸	۰/۹۷۰	۰/۰۷۰	۲۱۵	CA_TA	نسبت دارایی‌های جاری
۰/۱۵۷	۰/۱۸۳	۰/۲۲۲	۰/۸۴۲	-۰/۱۱۶	۲۱۵	ROA	نرخ بازده دارایی‌ها
۰/۲۰۴	۰/۰۰۰	۰/۰۴۴	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۵۷۴	LOSS	زیان
۰/۴۷۰	۰/۰۰۰	۰/۳۲۹	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۵۷۴	RESSTATEMENT	تجدید ارائه صورت‌های مالی

تحلیل رگرسیون - ارقام تعهدی اختیاری

نتایج تحلیل رگرسیون مربوط به بررسی رابطه بین تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی و ارقام تعهدی اختیاری در نگاره ۳ ارائه شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، ضریب متغیر AFE_CHAIR برابر ۰/۰۲۶- و از نظر آماری در سطح خطای ۵ درصد معنادار است. این یافته به معنای تأیید فرضیه اول پژوهش است و نشان می‌دهد شرکت‌هایی که رئیس کمیته حسابرسی آنها دارای تخصص حسابداری مالی است، ارقام تعهدی اختیاری کمتری دارند. به بیان دیگر، تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی می‌تواند به عنوان یک عامل بازدارنده در برابر مدیریت سود از طریق ارقام تعهدی اختیاری عمل کند.

نگاره ۳: نتایج آزمون رگرسیون - اقلام تعهدی اختیاری

Table 3: Regression Results – Discretionary Accruals

$$DACG_{it} = \beta_0 + \beta_1 AFE\_CHAIR + \beta_2 LNCEOTENURE_{it} + \beta_3 BINDEP_{it} + \beta_4 CEOCHAIR_{it} + \beta_5 BIG_{it} + \beta_6 LNCHAIRTENURE_{it} + \beta_7 LNFIRMAGE_{it} + \beta_8 LEVERAGE_{it} + \beta_9 OCFTA_{it} + \beta_{10} LNASSETS_{it} + \beta_{11} CAPINT_{it} + \beta_{12} GROWTH_{it} + \varepsilon_{it}$$

متغیرها	نماد	ضریب	خطای استاندارد	آماره t	احتمال
تخصص رئیس	AFE_CHAIR	-۰/۰۲۶	۰/۰۱۲	-۲/۱۰۰	۰/۰۳۶
تصدی مدیرعامل	LNCEOTENURE	۰/۰۰۷	۰/۰۰۸	۰/۸۸۸	۰/۳۷۵
استقلال هیئت مدیره	BINDEP	۰/۰۸۹	۰/۰۴۲	۲/۱۰۳	۰/۰۳۶
ریاست هیئت مدیره توسط مدیرعامل	CEOCHAIR	۰/۰۳۷	۰/۰۱۵	۲/۴۱۰	۰/۰۱۶
اندازه حسابرس	BIG	-۰/۴۰۲	۰/۱۰۰	-۴/۰۱۳	۰/۰۰۱
تصدی صندلی ریاست کمیته حسابرسی	LNCHAIRTENURE	۰/۰۰۴	۰/۰۰۹	۰/۰۴۷	۰/۹۶۳
اهرم مالی	LEVERAGE	۰/۰۲۰	۰/۰۳۸	۰/۵۳۷	۰/۵۹۲
جریان نقدی عملیاتی	OCFTA	-۰/۹۸۴	۰/۰۴۳	-۲۲/۸۵۵	۰/۰۰۰
کل دارایی‌ها	LNASSETS	-۰/۰۱۴	۰/۰۰۹	-۱/۵۲۵	۰/۱۲۸
شدت سرمایه	CAPINT	۰/۰۷۳	۰/۰۵۱	۱/۴۲۸	۰/۱۵۴
رشد فروش	GROWTH	۰/۰۲۹	۰/۰۱۵	۱/۸۷۸	۰/۰۶۱
سن شرکت	LNFIRMAGE	-۰/۱۳۹	۰/۰۹۷	-۱/۴۳۵	۰/۱۵۲
اثرات ثابت صنعت		لحاظ شده است			
اثرات ثابت سال		لحاظ شده است			
تعداد مشاهدات	n	۵۷۴			
ضریب تعیین	R-squared	۰/۵۹۱			
دوربین-واتسون	durbin-watson stat	۲/۱۳۳			
آماره F	F-statistic	۴/۴۳۸			
احتمال آماره F	Prob(F-statistic)	۰/۰۰۰۰۰۰			

این یافته‌ها نشان می‌دهد تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی یکی از عوامل مهم در ارتقای کیفیت گزارشگری مالی و کاهش مدیریت سود از طریق اقلام تعهدی اختیاری است.

در رابطه با متغیرهای کنترلی، نتایج نشان می‌دهد اندازه حسابرس (*BIG*) دارای رابطه‌ای منفی و بسیار معنادار است (۰/۰۰۰۱) که نشان می‌دهد شرکت‌های حسابرسی شده توسط مؤسسه‌های بزرگ‌تر

مدیریت سود کمتری دارند. همچنین، استقلال هیئت‌مدیره (*BINDEP*) و دوگانگی وظیفه مدیرعامل (*CEOCHAIR*) هر دو رابطه‌ای مثبت و معنادار با اقلام تعهدی اختیاری دارند. همان‌طور که انتظار می‌رفت، جریان نقد عملیاتی (*OCFTA*) نیز رابطه‌ای منفی و معنادار با اقلام تعهدی دارد.

گفتنی است، مقدار ضریب تعیین (*R-squared*) مدل برابر ۰/۵۹۱ است که نشان می‌دهد متغیرهای مستقل و کنترلی مدل، در مجموع، می‌توانند حدود ۵۹ درصد از تغییرات متغیر وابسته (اقلام تعهدی اختیاری) را توضیح دهند. همچنین، آماره دوربین- واتسون (۲/۱۳۳) حاکی از عدم وجود خودهمبستگی جدی در خطاهای مدل است.

تحلیل رگرسیون لجستیک - تحریف‌های بااهمیت

نتایج حاصل از برآورد مدل رگرسیون لجستیک که رابطه بین تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی و احتمال وقوع تحریف‌های بااهمیت (*MMISSTATE*) را بررسی می‌کند، در نگاره ۴ ارائه شده است. همان‌طور که در این جدول مشاهده می‌شود، ضریب متغیر *AFE_CHAIR* برابر ۰/۱۱۵ - و از نظر آماری در سطح خطای ۵ درصد معنادار است ($p=0.015$). این یافته به معنای تأیید فرضیه دوم پژوهش است و نشان می‌دهد شرکت‌هایی که رئیس کمیته حسابرسی آنها دارای تخصص حسابداری مالی است، به طرز معنادار احتمال کمتری برای وقوع تحریف‌های بااهمیت در صورت‌های مالی خود دارند. به بیان دیگر، تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی می‌تواند به عنوان یک عامل بازدارنده در برابر تحریف‌های بااهمیت عمل کند و در نتیجه، به بهبود کیفیت گزارشگری مالی کمک می‌کند.

نگاره ۴: نتایج آزمون رگرسیون لجستیک - تحریف‌های بااهمیت

Table 4: Logistic Regression Results – Material Misstatements

$$MMISSTATE = \beta_0 + \beta_1 AFE\_CHAIR + \beta_2 LNCEOTENURE_{it} + \beta_3 CEOCHAIR_{it} + \beta_4 BINDEP_{it} + \beta_5 LNCHAIRTENURE_{it} + \beta_6 BIG_{it} + \beta_7 LOSS_{it} + \beta_8 LNFIRMAGE_{it} + \beta_9 RESSTATEMENT_{it} + \beta_{10} LNASSETS_{it} + \beta_{11} LEVERAGE_{it} + \beta_{12} OCFTA_{it} + \beta_{13} CAPINT_{it} + \beta_{14} GROWTH_{it} + \beta_{15} CR_{it} + \beta_{16} RECINV_{it} + \varepsilon_t$$

متغیرها	نماد	ضریب	خطای استاندارد	آماره t	احتمال
تخصص رئیس	<i>AFE_CHAIR</i>	-۰/۱۱۵	۰/۰۴۷	-۲/۴۴۴	۰/۰۱۵
تصدی مدیرعامل	<i>LNCEOTENURE</i>	-۰/۰۰۸	۰/۰۳۲	-۰/۲۶۷	۰/۸۸۹
ریاست هیئت‌مدیره توسط مدیرعامل	<i>CEOCHAIR</i>	-۰/۱۲۹	۰/۰۵۴	-۲/۳۶۹	۰/۰۱۸
استقلال هیئت‌مدیره	<i>BINDEP</i>	-۰/۱۱۰	۰/۱۷۳	-۰/۶۳۳	۰/۵۲۸
تصدی صندلی ریاست کمیته حسابرسی	<i>LNCHAIRTENURE</i>	-۰/۰۰۶	۰/۰۳۴	-۰/۱۸۶	۰/۸۵۲
اندازه حسابرس	<i>BIG</i>	۰/۰۱۲	۰/۳۸۷	۰/۰۳۰	۰/۹۷۶
زیان	<i>LOSS</i>	۰/۲۱۱	۰/۱۰۱	۲/۰۸۸	۰/۰۳۷
تجدید ارائه صورت‌های مالی	<i>RESSTATEMENT</i>	۰/۰۵۰	۰/۰۳۹	۱/۲۷۱	۰/۲۰۴

۰/۵۷۱	۰/۵۶۶	۰/۰۳۲	۰/۰۱۸	<i>LNASSETS</i>	کل دارایی‌ها
۰/۴۶۲	-۰/۷۳۶	۰/۱۵۵	-۰/۱۱۴	<i>LEVERAGE</i>	اهرم مالی
۰/۸۷۱	۰/۱۶۳	۰/۱۵۸	۰/۰۲۶	<i>OCFTA</i>	جریان نقدی عملیاتی
۰/۴۲۳	-۰/۸۰۲	۰/۲۲۲	-۰/۱۷۸	<i>CAPINT</i>	شدت سرمایه
۰/۶۶۶	۰/۴۳۲	۰/۰۶۲	۰/۰۲۷	<i>GROWTH</i>	رشد فروش
۰/۷۷۸	-۰/۲۸۲	۰/۰۰۴	-۰/۰۰۱	<i>CR</i>	نسبت جاری
۰/۶۳۲	-۰/۴۷۹	۰/۱۴۲	-۰/۰۶۸	<i>RECINV</i>	نسبت مطالبات و موجودی‌ها
۰/۷۴۲	-۰/۳۲۹	۰/۳۹۰	-۰/۱۲۸	<i>LNFIRIMAGE</i>	سن شرکت
					اثرات ثابت صنعت
					اثرات ثابت سال
			۵۷۴	n	تعداد مشاهدات
			۰/۶۵۵	R-squared	ضریب تعیین
			۱۹۶۳	Durbin-Watson stat	دوربین-واتسون
			۵۵۴۲	F-statistic	آماره F
			۰/۰۰۰	Prob(F-statistic)	احتمال آماره F

نتایج حاصل از برآورد مدل رگرسیون لجستیک که رابطه بین تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی و احتمال وقوع تحریف‌های بااهمیت را بررسی می‌کند، در نگاره (۴) ارائه شده است.

همان‌طور که مشاهده می‌شود، ضریب متغیر *AFE_CHAIR* برابر $-0/115$ و از نظر آماری در سطح خطای ۵ درصد معنادار است ($0/015$). این یافته به معنای تأیید فرضیه دوم پژوهش است و نشان می‌دهد بین تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی و احتمال وقوع تحریف بااهمیت، رابطه‌ای منفی و معنادار وجود دارد.

برای تفسیر بزرگی این اثر از نظر اهمیت اقتصادی، ضریب رگرسیون لجستیک به «نسبت شانس» تبدیل می‌شود. نسبت شانس برای این متغیر برابر $0/891 (e^{-0/115})$ است. این عدد نشان می‌دهد در شرکت‌هایی که رئیس کمیته حسابرسی آنها دارای تخصص حسابداری مالی است، شانس وقوع یک تحریف بااهمیت $10/9$ درصد کمتر از شرکت‌هایی است که رئیس کمیته آنها فاقد این تخصص است ($0/109 = 1 - 0/891$). این کاهش، اهمیت عملی و اقتصادی تخصص رئیس کمیته را در کاهش ریسک گزارشگری مالی برجسته می‌کند.

تحلیل رگرسیون - حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی

همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، حق‌الزحمه حسابرسی به دو بخش عادی و غیرعادی تقسیم می‌شود. حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی (*ABFEE*) که متغیر وابسته در این تحلیل است، از طریق باقی‌مانده مدل رگرسیونی برآورد حق‌الزحمه عادی حسابرسی (معادله ۳) به دست می‌آید. بنابراین، می‌توان از باقی‌مانده‌های این مدل به عنوان

برآوردی از حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی استفاده کرد. نتایج تحلیل‌های مربوط به *ABFEE* در **نگاره ۵** ارائه شده است.

نگاره ۵: نتایج آزمون رگرسیون - حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی

Table 5: Regression Results – Abnormal Audit Fees

$$ABFEE = \beta_0 + \beta_1 AFE\_CHAIR + \beta_2 LNCEOTENURE_{it} + \beta_3 CEOCHAIR_{it} + \beta_4 LNBSIZE_{it} + \beta_5 BINDEP_{it} + \beta_6 LNCHAIRTENURE_{it} + \beta_7 BIG_{it} + \beta_8 LNFIRMAGE_{it} + \beta_9 OCFTA_{it} + \beta_{10} CAPINT_{it} + \beta_{11} GWROTH_{it} + \varepsilon_{it}$$

متغیرها	نماد	ضریب	خطای استاندارد	آماره t	احتمال
تخصص رئیس	<i>AFE_CHAIR</i>	-۰/۰۸۰۱	۰/۰۳۹	-۲/۰۸۲۰	۰/۰۳۹۱
تصدی مدیرعامل	<i>LNCEOTENURE</i>	-۰/۲۶۴۲	۰/۰۶۸	-۳/۸۹۱۱	۰/۰۰۰۲
ریاست هیئت‌مدیره توسط مدیرعامل	<i>CEOCHAIR</i>	-۰/۰۷۹۲	۰/۰۶۶	-۱/۲۰۸۱	۰/۲۲۹۰
استقلال هیئت‌مدیره	<i>BINDEP</i>	-۰/۷۱۶۵	-۰/۲۶۴۲	-۳/۸۲۴۸	۰/۰۰۰۲
تصدی صندلی ریاست کمیته حسابرسی	<i>LNCHAIRTENURE</i>	۰/۲۵۲۳	۰/۰۷۲	۳/۵۰۲۲	۰/۰۰۰۶
اندازه حسابرس	<i>BIG</i>	۰/۲۹۳۵	۰/۱۱۰	۲/۶۶۰۶	۰/۰۰۸۷
سن شرکت	<i>LNFIRMAGE</i>	۰/۳۴۶۵	۰/۱۱۷	۲/۹۶۷۲	۰/۰۰۳۶
جریان نقدی عملیاتی	<i>OCFTA</i>	-۰/۱۰۱۷	۰/۱۶۳	-۰/۶۲۳۹	۰/۵۳۳۶
شدت سرمایه	<i>CAPINT</i>	-۰/۰۵۴۴	۰/۱۱۱	-۰/۴۸۹۰	۰/۶۲۵۶
رشد فروش	<i>GWROTH</i>	-۰/۰۶۱۴	۰/۰۴۷	-۱/۲۹۹۱	۰/۱۹۶۰
اثرات ثابت صنعت			لحاظ شده است		
اثرات ثابت سال			لحاظ شده است		
تعداد مشاهدات	n	۲۱۵			
ضریب تعیین	R-squared	۰/۹۶۸			
دوربین-واتسون	durbin-watson stat	۲/۴۳۸			
آماره F	F-statistic	۶۱/۲۰۳			
احتمال آماره F	Prob(F-statistic)	۰/۰۰۰۰۰			

همان‌طور که در این جدول مشاهده می‌شود، ضریب متغیر *AFE_CHAIR* برابر $-۰/۰۸۰۱$ و از نظر آماری در سطح خطای ۵ درصد معنادار است ($p = ۰/۰۳۹۱$) که حاکی از وجود رابطه منفی معناداری بین تخصص حسابداری رئیس کمیته حسابرسی و حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی است؛ یعنی شرکت‌هایی که رئیس کمیته حسابرسی آنها دارای تخصص حسابداری مالی است، بر نفی رابطه مالی بین مدیریت و حسابرسان مستقل تمرکز می‌کنند که این امر موجب کاهش حق‌الزحمه غیرعادی می‌شود که به معنای حفاظت و صیانت از استقلال حسابرس است.

ضمناً، این نتیجه می‌تواند گویای این باشد که تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی موجب تقویت نظارت بر گزارشگری مالی شرکت‌ها و همچنین تقویت نظارت بر فرایند حسابرسی و کاهش ریسک حسابرسی می‌شود و در نتیجه، باعث کاهش تلاش‌های حسابرسی و کوتاه‌شدن زمان رسیدگی می‌شود. از آنجا که کاهش تلاش‌های حسابرس و کوتاه‌شدن زمان رسیدگی باعث کاهش مبلغ حق‌الزحمه حسابرسی می‌شود، احتمال وقوع حق‌الزحمه غیرعادی نیز کاهش می‌یابد. این نتیجه‌گیری با دیدگاهی هم‌سو است که حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی را به عنوان شاخصی از تلاش بیشتر حسابرسان (و نه لزوماً رانت و روابط ناسالم) در نظر می‌گیرد (Kinney & Libby, 2002). اثر این نظارت دقیق از نظر اهمیت اقتصادی نیز جالب توجه است؛ وجود تخصص حسابداری مالی در ریاست کمیته حسابرسی، به طور متوسط، باعث می‌شود حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی حدود ۰/۰۵۸ واحد انحراف معیار کاهش پیدا کند.

در رابطه با متغیرهای کنترلی، نتایج نشان می‌دهد سابقه تصدی مدیرعامل (*LNCEOTENURE*) با حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی رابطه‌ای منفی و معنادار دارد (ضریب: -۰/۲۶۴۲، $p < 0.01$). این امر ممکن است نشان‌دهنده این باشد که مدیران عامل با سابقه، به دلیل شناخت بهتر شرکت و فرایندهای آن، می‌توانند به حسابرس در انجام حسابرسی کارآمدتر کمک کنند. علاوه بر این، استقلال هیئت‌مدیره (*BINDEP*) با حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی رابطه‌ای منفی و معنادار دارد (ضریب: -۰/۷۱۶۱، $p < 0.01$). این یافته با این ایده که هیئت‌مدیره مستقل‌تر نظارتی بهتر بر فرایند حسابرسی دارد و در نتیجه، نیاز به تلاش بیشتر حسابرس را کاهش می‌دهد، هم‌خوانی دارد. همچنین، متغیر سابقه تصدی صندلی ریاست کمیته حسابرسی با ضریب ۰/۲۵۲۳ و در سطح معناداری ۱ درصد، رابطه‌ای مثبت و معنادار با متغیر وابسته دارد. متغیر سن شرکت نیز با ضریب ۰/۳۴۶۵ با حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی رابطه‌ای مثبت و معنادار دارد. سایر متغیرهای کنترلی تأثیری معنادار بر حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی نداشتند.

بحث و نتیجه‌گیری

در مجموع، نتایج این پژوهش شواهدی قانع‌کننده ارائه می‌دهد مبنی بر اینکه تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی عاملی تعیین‌کننده در ارتقای کیفیت گزارشگری مالی و بهبود نظارت بر فرایند حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است. به طور ویژه، مشخص وجود تخصص حسابداری مالی نزد رئیس کمیته حسابرسی موجب کاهش معنادار در ارقام تعهدی اختیاری (به عنوان شاخصی از مدیریت سود) و حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی (به عنوان شاخص مخدوش‌شدن استقلال حسابرس) می‌شود. علاوه بر این، تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی منجر به کاهش احتمال تحریف‌های بااهمیت می‌شود. این یافته‌ها بر اهمیت دانش و تجربه کافی رئیس کمیته تأکید می‌کند، زیرا ترکیب دانش قابل قبول و تجربه کافی تشکیل‌دهنده هسته تخصص رئیس کمیته حسابرسی است.

وجود دانش حسابداری مالی در اشخاص باعث ایجاد درک مناسب آنان از سیستم پردازش اطلاعات مالی شرکت می‌شود که همان سامانه حسابداری است و باعث می‌شود رئیس متخصص کمیته حسابرسی از ماهیت و محتوای اطلاعات حسابداری آگاهی کافی و قابل قبولی داشته باشد و با لحن و محتوای استانداردهای حسابداری و ظرافت‌های به‌کاررفته در استانداردهای یادشده نیز آشنا باشد و طبیعتاً قادر است پیچیدگی‌های سامانه حسابداری را تحلیل کند. با چنین توانایی‌هایی، طبیعی است که یک رئیس متخصص می‌تواند با اقتدار بر رابطه بین مدیریت و حسابرسان مستقل نظارت کند و مانع از ناهنجاری‌های مالی شود.

در این پژوهش، ناهنجاری‌های مالی که می‌توانند بر اعتبار اطلاعات مالی سایه اندازند و باعث مخدوش شدن سلامت مالی شوند، سه مورد مدیریت سود، وجود تحریف‌های بااهمیت و حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی در نظر گرفته شدند. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، مشخص شد یک رئیس کمیته حسابرسی متخصص می‌تواند مانع از بروز رفتار فرصت‌طلبانه مدیریت و تمایل حسابرسان به ایجاد رابطه غیرعادی با صاحب‌کار شود و احتمال دستکاری ارقام تعهدی اختیاری و وقوع تحریف‌های بااهمیت را به کمترین حد ممکن کاهش دهد که این دو مورد می‌توانند مانع از ایجاد رابطه مالی غیرعادی حسابرسان با مدیریت شوند و از بروز حق‌الزحمه غیرعادی جلوگیری کنند.

این تبعات پیامدهایی مهم برای هیئت‌های مدیره، کمیته‌های انتصاب، نهادهای تنظیم مقررات مالی و فعالان بازار سرمایه در ایران دارد و بر اهمیت نقش رهبری تخصصی کمیته حسابرسی به عنوان یک معیار کلیدی و تعیین‌کننده تأکید می‌کند. این نتایج می‌تواند به عنوان شواهدی عینی برای بازنگری و بهبود الزامات حاکمیت شرکتی در ایران در راستای تحکیم تخصص مالی رئیس کمیته حسابرسی استفاده شود. به عبارتی دیگر، یافته‌های این پژوهش گویای این است که چنانچه رئیس کمیته حسابرسی به سلاح تخصص حسابداری مالی مجهز باشد، می‌تواند هم‌زمان هم بر مدیران و هم بر حسابرسان نظارت کند. نظارت بر مدیران باعث کاهش دستکاری سود و وجود تحریف‌های بااهمیت می‌شود و نظارت بر حسابرسان باعث کاهش احتمال ایجاد رابطه ناسالم و غیرعادی حسابرسان مستقل با مدیران می‌شود که مجموع این عوامل باعث صیانت از منافع سهامداران و سایر ذی‌نفعان می‌شود. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده و محدودیت‌های این پژوهش، به سرمایه‌گذاران بالقوه پیشنهاد می‌شود که تا حد ممکن از سرمایه‌گذاری در شرکت‌هایی که تخصص حسابداری در ریاست کمیته حسابرسی آنان مشاهده نمی‌شود، پرهیز کنند؛ زیرا احتمالاً ضریب اطمینان در شرکت‌هایی که رئیس کمیته حسابرسی آنها دارای تخصص حسابداری مالی نیست، رضایت‌بخش و قابل قبول نیست. همچنین، به تدوین‌کنندگان مقررات و الزامات حاکمیت شرکتی (مانند بورس اوراق بهادار تهران)، تأکید می‌شود بر وجود تخصص حسابداری مالی رؤسای کمیته‌های حسابرسی تأکید ویژه کنند تا پیامی اطمینان‌بخش به سرمایه‌گذاران و فعالان بازار سرمایه ارسال و مخابره شود.

منابع

- افسای، اکرم (۱۴۰۳). تأثیر تخصص مالی و تجربه رئیس کمیته حسابرسی بر انتخاب حسابرس، حق الزحمه حسابرسی و کیفیت حسابرسی. *مطالعات تجربی حسابداری مالی*، ۲۱، ۲۷۳-۳۰۶.
- <https://doi.org/10.22054/qjma.2024.78707.2549>
- ایزدی‌نیا، ناصر، ذری سده، مصطفی، و نرگسی، مسعود (۱۳۹۴). بررسی مدیریت سود مبتنی بر اقالم تعهدی و مدیریت واقعی سود در دوره‌های قبل و بعد از تصویب قانون بازار اوراق بهادار ایران. *مجله دانش حسابداری*، ۶، ۸۵-۵۷.
- https://jak.uk.ac.ir/article_987.html
- تاری وردی، یداله، و قادری، صلاح‌الدین (۱۳۹۶). بررسی تأثیر نقش تخصص مالی کمیته حسابرسی بر نگرش کوتاه‌مدت مدیران. *مطالعات تجربی حسابداری مالی*، ۱۴، ۱۳۵-۱۵۸.
- <https://doi.org/10.22054/qjma.2018.8273>
- خواجوی، شکرالله، ویسی حصار، ثریا، و غیوری مقدم، علی (۱۴۰۱). تأثیر توانایی مدیران بر محافظه‌کاری با تأکید بر نقش اندازه شرکت و اهرم مالی. *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، ۲۹(۴)، ۶۲۸-۶۴۹.
- <https://doi.org/10.22059/acctgrev.2022.345031.1008698>
- سازمان بورس و اوراق بهادار تهران. (۱۳۹۱). *منشور کمیته حسابرسی*. قابل دسترس از
- <https://www.seo.ir/LoadFile.ashx?Id=QZx3-ITutzwxk5AKIjCIOA%3D%3D>
- مشایخ، شهناز، و پورفخریان، پروین (۱۴۰۱). بررسی رابطه بین مدیریت سود و ترکیب هیئت‌مدیره با تداوم سود در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران. *نشریه پژوهش‌های حسابداری مالی*، ۱۴(۴)، ۱۳۷-۱۵۸.
- <https://doi.org/10.22108/far.2023.137545.1967>
- مشایخی، بیتا، حسن‌زاده، شادی، سماوات، میلاد، و نظری، سعیده (۱۴۰۲). افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکتی و رفتار فرصت‌طلبانه مدیریت: نقش تعدیلگر حاکمیت شرکتی. *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، ۳۰(۳)، ۵۶۰-۵۸۹.
- <https://doi.org/10.22059/acctgrev.2023.361761.1008833>
- منصوری سرنجیانه، میکائیل، و تنانی، محسن (۱۳۹۲). بررسی عکس‌العمل بازار سهام نسبت به حق‌الزحمه‌های غیرعادی حسابرسی. *نشریه پژوهش‌های حسابداری مالی*، ۵(۴)، ۱۰۵-۱۲۰.
- https://far.ui.ac.ir/article_16996.html
- واعظ، سید علی، آرمن، سید عزیز، و شبیه، سکینه (۱۳۹۷). کیفیت اطلاعات حسابداری و حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی. *دانش حسابرسی*، ۱۸، ۴۸-۲۹.
- <https://danesh.dmk.ir/article-1-2067-fa.html>

- Abernathy, J. L., Beyer, B., Masli, A., & Stefaniak, C. (2014). The association between characteristics of audit committee accounting experts, audit committee chairs, and financial reporting timeliness. *Advances in Accounting*, 30(2), 283–297. <https://doi.org/10.2308/accr-52028>
- Afsay, A. (2024). The effect of financial expertise and experience of the audit committee chair on auditor choice, audit fees, and audit quality. *Empirical Studies of Financial Accounting*, 21, 273-306. <https://doi.org/10.22054/qjma.2024.78707.2549> [In Persian]
- Albrecht, A., Mauldin, E. G., & Newton, N. J. (2018). Do auditors recognize the potential dark side of executives' accounting competence? *The Accounting Review*, 93(6), 1–28. <https://doi.org/10.2308/accr-52028>
- Aobdia, D. (2019). Do practitioner assessments agree with academic proxies for audit quality? Evidence from PCAOB and internal inspections. *Journal of Accounting and Economics*, 67(1), 144–174. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2018.09.001>
- Asthana, S. C., & Boone, J. P. (2012). Abnormal audit fee and audit quality. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 31(3), 1–22. <https://doi.org/10.2308/ajpt-10294>
- Baber, W. R., Kang, S. H., Liang, L., & Zhu, Z. (2015). External corporate governance and misreporting. *Contemporary Accounting Research*, 32(4), 1413–1442. <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12137>
- Badolato, P. G., Donelson, D. C., & Ege, M. (2014). Audit committee financial expertise and earnings management: The role of status. *Journal of Accounting and Economics*, 58(2-3), 208–230. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2014.08.006>
- Bromilow, C., & Keller, D. (2011). *Audit committee effectiveness: What works best* (4th ed.). The Institute of Internal Auditors Research Foundation.
- Bryan, D., Liu, M. C., Tiras, S. L., & Zhuang, Z. (2013). Optimal versus suboptimal choices of accounting expertise on audit committees and earnings quality. *Review of Accounting Studies*, 18(4), 1123–1158. <https://doi.org/10.1007/s11142-013-9229-8>
- Choi, J.-H., Kim, J.-B., & Zang, Y. (2010). Do abnormally high audit fees impair audit quality? *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 29(2), 115–140. <https://doi.org/10.2308/aud.2010.29.2.115>
- Cohen, J. R., Hoitash, U., Krishnamoorthy, G., & Wright, A. M. (2014). The effect of audit committee industry expertise on monitoring the financial reporting process. *The Accounting Review*, 89(1), 243–273. <https://doi.org/10.2308/accr-50585>
- DeFond, M. L., & Zhang, J. (2014). A review of archival auditing research. *Journal of Accounting and Economics*, 58(2–3), 275–326. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2014.09.002>
- Dhaliwal, D., Naiker, V., & Navissi, F. (2010). The association between accruals quality and the characteristics of accounting experts and mix of expertise on audit committees. *Contemporary Accounting Research*, 27(3), 787–827. <https://doi.org/10.1111/j.1911-3846.2010.01027.x>
- Ernst & Young (E&Y). (2011, January). *Insights for North American audit committee members*. Ernst & Young.

- Francis, J. R., Michas, P. N., & Yu, M. D. (2013). Office size of Big 4 auditors and client restatements. *Contemporary Accounting Research*, 30(4), 1626–1661. <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12011>
- Gunn, J. L., & Michas, P. N. (2018). Auditor multinational expertise and audit quality. *The Accounting Review*, 93(4), 203–224. <https://doi.org/10.2308/accr-51925>
- Hoitash, R., Hoitash, U., & Bedard, J. C. (2008). Internal control quality and audit pricing under the Sarbanes-Oxley Act. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 27(1), 105–126. <https://doi.org/10.2308/aud.2008.27.1.105>
- Izadinia, N., Dorri Sadeh, M., & Nargesi, M. (2015). A study of earnings management based on accruals and real earnings management in the periods before and after the approval of the Iranian securities market law. *Accounting Knowledge Magazine*, 6, 57-85. https://jak.uk.ac.ir/article_987.html [In Persian]
- Jones, J. J. (1991). Earnings management during import relief investigations. *Journal of Accounting Research*, 29(2), 193–228. <https://doi.org/10.2307/2491047>
- Khajavi, S., Veisi Hesar, S., & Ghayouri Moghadam, A. (2022). The effect of managerial ability on conservatism with emphasis on the role of firm size and financial leverage. *Accounting and Auditing Reviews*, 29(4), 628-649. <https://doi.org/10.22059/acctgrev.2022.345031.1008698> [In Persian]
- Kinney, W. R., Jr., & Libby, R. (2002). Discussion of the relation between auditors' fees for nonaudit services and earnings management. *The Accounting Review*, 77(Supplement 1), 107–114. <https://doi.org/10.2308/accr.2002.77.s-1.107>
- Kothari, S. P., Leone, A. J., & Wasley, C. E. (2005). Performance matched discretionary accrual measures. *Journal of Accounting and Economics*, 39(1), 163–197. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2004.11.002>
- Krishnamoorthy, G., Bruynseels, L., De Groote, S., Wright, A. M., & Van Peteghem, M. (2023). The accounting financial expertise of the audit committee chair and oversight effectiveness. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 42(1), 75–100. <https://doi.org/10.2308/AJPT-19-088>
- Kuang, H., Li, H., Sherwood, M. G., & Whited, R. L. (2020). Mandatory audit partner rotations and audit quality in the United States. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 39(3), 161–184. <https://doi.org/10.2308/ajpt-18-152>
- Lisic, L. L., Neal, T. L., Zhang, I. X., & Zhang, Y. (2016). CEO power, internal control quality, and audit committee effectiveness in substance versus in form. *Contemporary Accounting Research*, 33(3), 1199–1237. <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12177>
- Mansouri Seranjianeh, M., & Tanani, M. (2013). Investigating the stock market reaction to abnormal audit fees. *Journal of Financial Accounting Research*, 5(4), 105-120. https://far.ui.ac.ir/article_16996.html [In Persian]
- Mashayekh, S., & Pourfakhrian, P. (2022). Investigating the relationship between earnings management and board composition with earnings persistence in companies listed on the Tehran Stock Exchange. *Journal of Financial Accounting Research*, 14(4), 137-158. <https://doi.org/10.22108/far.2023.137545.1967> [In Persian]

- Mashayekhi, B., Hasanzadeh, S., Samavat, M., & Nazari, S. (2023). Corporate social responsibility disclosure and managerial opportunistic behavior: The moderating role of corporate governance. *Accounting and Auditing Reviews*, 30(3), 560-589. <https://doi.org/10.22059/acctgrev.2023.361761.1008833> [In Persian]
- Newton, N. J., Wang, D., & Wilkins, M. S. (2013). Does a lack of choice lead to lower quality? Evidence from auditor competition and client restatements. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 32(3), 31-67. <https://doi.org/10.2308/ajpt-50461>
- PricewaterhouseCoopers (PwC). (2020). *Audit committee effectiveness: Practical tips for the chair*. PricewaterhouseCoopers.
- Sazman-e Bourse va Owraq-e Bahadar-e Tehran. (2012). Manshour-e Komite-ye Hesabresi [Audit Committee Charter]. Retrieved from <https://www.seo.ir/LoadFile.ashx?Id=QZx3-ITutzwxk5AKIjCIOA%3D%3D> [In Persian]
- Schipper, K. (1989). Commentary on earnings management. *Accounting Horizons*, 3(4), 91-102. <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=2440010>
- Simunic, D. A. (1980). The pricing of audit services: Theory and evidence. *Journal of Accounting Research*, 18(1), 161-190. <https://doi.org/10.2307/2490397>
- Tanyi, P. N., & Smith, D. B. (2015). Busyness, expertise, and financial reporting quality of audit committee chairs and financial experts. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 34(2), 59-89. <https://doi.org/10.2308/ajpt-50929>
- Tariverdi, Y., & Ghaderi, S. (2017). Investigating the effect of the financial expertise role of the audit committee on managers' short-term attitudes. *Empirical Studies of Financial Accounting*, 14, 135-158. <https://doi.org/10.22054/qjma.2018.8273> [In Persian]
- Vaez, S. A., Arman, S. A., & Sheybeh, S. (2018). Accounting information quality and abnormal audit fees. *Auditing Knowledge*, 18, 29-48. <https://danesh.dmk.ir/article-1-2067-fa.html> [In Persian]
- Xie, B., Davidson, W. N., III, & DaDalt, P. J. (2003). Earnings management and corporate governance: The role of the board and the audit committee. *Journal of Corporate Finance*, 9(3), 295-316. [https://doi.org/10.1016/S0929-1199\(02\)00006-8](https://doi.org/10.1016/S0929-1199(02)00006-8)

^۱ ماده ۱ منشور کمیته حسابرسی شرکت‌های نمونه (سازمان بورس و اوراق بهادار تهران، ۱۳۹۱) «تخصص مالی» را به طور کلی تعریف می‌کند. اما از آنجا که هدف این پژوهش بررسی نقش تخصص حسابداری مالی رئیس کمیته حسابرسی در ارتقای کیفیت گزارشگری مالی است، در این پژوهش تمرکز بر رؤسای است که دارای مدرک تحصیلی دست‌کم کارشناسی در رشته‌های حسابداری، حسابرسی یا دارای سوابق کاری مرتبط در سمت‌های کلیدی حسابداری و حسابرسی (مانند رئیس حسابداری، حسابرس داخلی، حسابداری رسمی و یا حسابرس مستقل) هستند.

^۲ Discretionary Accruals Analysis

$$^3 \frac{TACC_t}{TA_{t-1}} = \beta_0 + \beta_1 \frac{1}{TA_{t-1}} + \beta_2 \frac{\Delta REV_t - \Delta REC_t}{TA_{t-1}} + \beta_3 \frac{PPE_t}{TA_{t-1}} + \beta_4 ROA_{t-1} + \varepsilon_t$$

در این مدل، ابتدا کل اقلام تعهدی (TACC) به صورت تفاوت بین سود عملیاتی (سود خالص قبل از اقلام غیرمترقبه) و جریان نقدی عملیاتی، تقسیم بر مجموع دارایی‌های ابتدای دوره، محاسبه می‌شود. $TA-I$ مجموع دارایی‌های ابتدای دوره (پایان دوره قبل)، تغییرات درآمد (ΔREV) منهای تغییرات در حساب‌های دریافتی تجاری (ΔREC)، خالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات (PPE)، و نرخ بازده دارایی‌های سال قبل (ROA) رگرس می‌شود. باقی‌مانده حاصل از این رگرسیون، برآوردی از اقلام تعهدی اختیاری (DACC) است.

^۴ Material Misstatement Analysis

^۵ Abnormal Audit Fees